

De Harnaschpolder

Auteurs: Cock Hazeu en Peter Kuiper

Van de oudste naar de nieuwste uitleg

Deze wandeling gaat vanaf het station naar de nieuwste 'uitleg' (stadsuitbreiding) van Delft: de Harnaschpolder. Hier is en wordt gebouwd in een voormalig kassentuinbouwgebied, dat toen ook nog geen 'Delft', maar 'Den Hoorn' was. De wandeling begint bij de eerste uitleg buiten de oorspronkelijke stad binnen de poorten: het Westerkwartier, eind negentiende eeuw aangelegd om de arbeiders te kunnen huisvesten die op de nieuwe industriële bedrijvigheid van de stad waren afgekomen. Van het een naar het ander doe je ook het Agnetapark aan - het fabrieksdorp van Jacques van Marken van de Gist- en Spiritus Fabriek - en Delft-West rondom de Foreestweg, de eerste uitleg direct na de oorlog. Kortom, het thema van deze wandeling is: de voortdurende landhonger van een stad.

Routebeschrijving

1. Als je in het station op BG-niveau bent gekomen en uitgecheckt, draai je naar rechts en verlaat je het station; voor je ligt het busstation. *(Kijkpunt A)* LA langs het station lopen, en direct na het station weer LA. De weg oversteken en RD de Westerstraat in *(Kijkpunt B)*; eerste straat RA, Hovenierstraat. Aan het eind door steeg en bij water RA (Buitenwatersloot). Bij brug LA, brug over en tweede straat LA, Havenstraat. Bij plantsoentje RA, Hugo de Grootplein, weg oversteken en klein stuk naar rechts en dan LA door de poort ('Eigen weg'). Rechtdoor blijven lopen (Blekerhof); vervolg RD het voetpad links van de woningen en zigzag *(Kijkpunt C)* door de St Olofsstraat. Aan het eind RA, Van Gaalenlaan. Uitlopen tot je bij het water komt en daar LA (Spoorsingel). Eerste weg LA, Laan van Overvest. *(Kijkpunt D)* Uitlopen tot eind RA, Willemstraat. Eerste straat RA (C. Fockstraat), eerste LA, Van Hallstraat. Links om plantsoen De Vriesstraat in; deze straat uitlopen. Aan het eind LA; aan je rechterhand de ingang van parkeergarage Prinsenhof. *(Kijkpunt E)*
2. Bij verkeerslichten oversteken en rechtdoor, J.C. van Markenplein. *(Kijkpunt F)* Trottoir rechts nemen; bij huisnr. 11 weg oversteken en gravelpad links van de weg vervolgen. Loop door tot je de fiets- en voetgangersingang ziet van DSM. *(Kijkpunt G)* Daarvoor LA, Frederik Matthesstraat. Deze straat maakt een boog naar links; een weg naar links negeren. Wordt de Pasteurstraat. Bij nr. 4 RA voetpad nemen, en met slinger recht doorlopen tot straat RA, Wallerstraat. Eerste straat LA, Robert Koumansplein. Aan het eind bij plantsoen RA, Verkadestraat. Deze weg maakt twee maal een bocht naar links. Bij de tweede bocht (bij parkje), RA via schelpenpaadje het parkje in. Het pad maakt een boog door het parkje (aan je R-hand de DSM-fabriek). Aan het eind van het gravelpad ga je RD, Meeslaan, tot bij weg met fietspaden; RA en doorlopen tot verkeerslichten en daar de drukke weg oversteken.

3. Doorlopen tot flatgebouw (met supermarkt) en daarvoor RA (Persijnlaan). Blijf rechtdoor lopen (parallel aan de drukke provinciale weg). Aan het eind, na flatgebouw aan je linkerhand, LA (Kerstanjepad) met de wetering aan je rechterhand. Eerste fiets/voetpad LA, Voordijkshoornsepad. Eerste weg RA, Laan van Groenewegen. Na nr. 39 RA Moermanpad nemen. *(Kijkpunt H)* Na brug LA wandelpad langs water volgen. Steeds rechtdoor; verderop heet het Van Paassenkade. Aan eind bij water LA, brug over en na 25 meter RA voetgangersbrug over en RA, gravelpad. Na woningen (aan je linkerhand) LA. Je loopt nu een klein (water)parkje in: via kleine bruggetjes maak je een rondje linksom rond het plasje en kom je weer terug bij begin van het parkje.
4. Loop terug naar de klinkerweg en daar RA (vervolg Laan van Groenewegen). Aan het eind LA (Dijkshoornseweg). Doorlopen tot brede weg, Kristalweg, en hier RA de brug over. Loop aan de rechterkant, en na nr. 92 RA steeg in. Doorsteken tot straat en hier LA (Laan van Lekkerkerk). Aan het eind, bij weg met gescheiden rijstroken LA (Hoflandendreef) en bij rotonde rechtdoor. Na brug direct RA gravelpad nemen. Aan het eind bij water LA. *(Kijkpunt I)* Rechtdoor en verderop over vlonder vervolgen (water aan je rechterhand). Negeer de brug rechts. Doorlopen (Zuidmade) tot het eind en daar LA. Brug rechts over, steek de busbaan over, en vervolg Koningsveldland. *(Kijkpunt J)* Voor de brug LA, over sintelpaadje langs water. Brug over; het klinkerpad gaat met bochten tussen de woningen door. Fietsbrug over (Beresteyn) en tussen woningen door. Steek de Dijkshoornseweg over en direct LA fietspad op (dat eerste stukje parallel loopt aan weg) en dan rechtsaf buigt, Westblok. Volg het pad (met water aan je linkerhand) tot brug; hier LA brug over.
5. Direct rechts gravelpad omhoog. Rechts zie je de drijvende woningen. *(Kijkpunt K)* Blijf gravelpad volgen tot over de brug. Direct na brug LA, Kassenpad. Bij brug aan je linkerhand RA (Kristalpad). Een school aan je R-hand. *(Kijkpunt L)* Aan het eind trottoir RA (Kristalweg). Rechtdoor en tweemaal een brug over. Verderop na nr. 1 RA, Hof van Zilverlicht. Aan het eind tussen twee flatgebouwen doorsteken en rechtdoor bruggetje over (negeer de afslagen op de brug). Loop rechtdoor het park in. Na een skatebaan bij pad RA de brug over (Westblok). Doorlopen tot het eind en daar RA en eerste pad LA en de lange brug over. Direct na brug LA en na de bocht naar rechts bij brug LA brug over. Rechtdoor (het rechtse pad) vervolgen met water aan je rechterhand. Pad buigt tweemaal naar links (negeer de twee bruggen rechts).
6. Bij de vierde brug RA die brug over. Het pad buigt naar rechts (aan je L-hand volkstuinten). Voor bruggetje LA, asfaltpad (Van Rossemweg). Blijf rechtdoor lopen tot het eind en daar LA (Landschapstraat). Doorlopen tot de fietsbrug, en voor die brug RA. Waar de weg naar links afbuigt, rechtdoor over trottoir, Faunapad, voor huizen langs. Eerste weg RA, Natuurlaan, en aan eind LA (De Kringloop). Rechtdoor onder woningen door en bruggetje over. Bij geluidsmuur RA fietspad volgen. Je loopt hier een stukje langs de provinciale weg, doorlopen tot je bij het water komt, Buitenwatersloot. Hier RA en direct LA brug over en daarna LA en onder viaduct door. Na viaduct RA, Estland. Eerste pad LA (water aan je rechterhand) en aan het eind RA en bruggetje over en direct LA (Pootstraat).
7. Rechtdoor, drukke weg oversteken (je bent nu weer terug in het Westerkwartier) en daarna tweede straat RA, Van Bleyswijkstraat, en eerste straat LA, Raamstraat. Deze straat helemaal uitlopen, de weg oversteken en je bent weer bij het station; het begin- en eindpunt van deze wandeling.

Praktische informatie

.

Achtergrondinformatie

A: De spoorzone en het nieuwe station

Van 1965 tot eind februari 2015 heeft het treinspoor van Rotterdam naar Den Haag verhoogd op pylonen door het centrum van Delft gelopen. Dit viaduct zorgde voor veel geluidsoverlast, en visueel voor een tweedeling in de stad: een lelijk gezicht. Delft was dan ook erg blij toen het Rijk eindelijk de middelen vond om een spoortunnel onder de grond te brengen, en het hele bovengebied te (her)ontwikkelen. Die werkzaamheden zijn nu zo'n tien jaar gaande. 'Klaar' is het nog niet, maar er is een 'nieuw Delft' aan het ontstaan, waarvan de invulling en verdere contouren nu goed te zien zijn (zie ook: www.nieuwdelft.nl).

Het nieuwe station is in 2015 geopend en is ontworpen door het Delftse architectenbureau Mecanoo. Het heeft een bijzonder plafond in blauw en wit reliëf, gebaseerd op een historische plattegrond van Delft van rond 1876.

B: Het Westerkwartier

Het Westerkwartier was de eerste uitleg van Delft buiten de middeleeuwse poorten van de stad. In de tweede helft van de negentiende eeuw barstten veel oude Hollandse steden uit hun voegen, met name omdat er nieuwe industriële bedrijvigheid was ontstaan, wat ook een migratiestroom van het platteland naar de stad bewerkstelligde. Nadat in 1879 het stratenplan van gemeentearchitect De Bruyn Kops was vastgesteld, gingen twee projectontwikkelaars aan de slag om goedkope woningen voor de arbeiders te bouwen. Huizen die we naar hedendaagse maatstaven (piep)klein zouden vinden, te meer daar er in die tijd vaak nog met grote gezinnen in werd gewoond.

Toch is de wijk altijd populair gebleven, ook in de moderne tijd, mede omdat nu studenten en pas afgestudeerde jonge ingenieurs het een aantrekkelijke startplek op de woningmarkt vinden. Die populariteit bleek ook toen eind jaren zeventig van de twintigste eeuw - de tijd van de 'stadsvernieuwing' - de wijk ernstig verpauperd was. De kwaliteit van de woningen was eigenlijk te slecht om ze te kunnen verbeteren. Daarbij was de buurt heel dicht op elkaar gebouwd, was er nauwelijks open ruimte, en waren er onvoldoende voorzieningen voor groen, spelen en parkeren. Argumenten genoeg voor de gemeente om de wijk te willen slopen.

Maar er kwam vervolgens een massief verzet uit de buurt op gang, en uiteindelijk zijn slechts 124 woningen gesloopt. In plaats van te slopen, is men met vooral woningen gaan renoveren. Ook zijn er een paar nieuwbouwstraten gekomen.

Jaarlijks wordt in het Westerkwartier het popfestival Westerpap gehouden.

C: De voormalige gemeente Hof van Delft

Niet alleen tegenwoordig zijn gemeentelijke fusies en de opheffing van kleine gemeenten aan de orde van de dag; dat was een eeuw geleden ook al zo. Door bevolkingsgroei en industrialisatie waren de bestaande steden uit hun jasjes gegroeid en moesten ze uitbreiden buiten hun oorspronkelijke 'vesten' en gemeentegrenzen. Daartoe werden omringende plattelandsgemeenten opgeslokt. Om de stad Delft lagen aan de westkant de gemeente Hof van Delft, en aan de oostzijde de gemeente Vrijenban. Op 1 januari 1921 was het zo ver: Hof van Delft werd verdeeld tussen Delft en Schipluiden; Vrijenban tussen Delft en Pijnacker. Hier, wandelend door de Delftse wijk Hof van Delft, zie je aan je linkerhand (Olofspark 21) het voormalige gemeentehuis van Hof van Delft. Die functie is alleen nog te herkennen aan het gemeentewapentje boven de entree van dit statige pand (waarin nu appartementen zijn gevestigd) dat hier opvallend uit de toon valt.

D: Laan van Overvest

De Laan van Overvest ligt nu min of meer in het midden van Delft, maar vroeger was het een smalle weg buiten de stad, in het gebied dat Hof van Delft heette. De laan dankt zijn naam aan Laurens Dammasz van Overvest, die eind veertiende/begin vijftiende eeuw klerk, rentmeester en ten slotte secretaris was van graaf Willem VI van Holland. Hij was vermoedelijk de man die aan de zuidzijde aan het einde van de huidige laan het Huis 'Hof van Overvest' stichtte. In de zeventiende eeuw was dit huis al niet meer te vinden. Vermoedelijk is het in het begin van de tachtigjarige oorlog gesloopt, zoals dat op meer plekken gebeurde met grote gebouwen buiten de stadswallen, uit angst dat de Spanjaarden het bij een belegering zouden gebruiken. In de zeventiende eeuw kwam hier wel weer een kleiner pand voor in de plaats met de naam 't Hof van Overvest. Op de (later geschilderde) kaart van de stadsbrand van 1536 is het oude huis echter duidelijk te herkennen. In die tijd was de Laan van Overvest voor Delft als het ware een recreatiegebied. Je liep er vanuit de stad naar toe via de Schoolstraat en de Schoolpoort.

E: Molen De Roos

Molen De Roos is een stellingmolen uit 1679. Het is de enige nog overgebleven molen van de vijftien die er ooit op de stadswallen van Delft hebben gestaan. De molen doet dienst als korenmolen en draait geregeld.

In verband met de aanleg van de spoortunnel werd de molen in 2009 voor de periode van de tunnelbouw overgedragen aan ProRail. In eerste instantie werd de fundering van de molen versterkt door een plaat van gewapend beton onder de molen aan te brengen. Deze plaat werd gedragen door 45 stalen palen. Op 4 juli 2012 werd de molen - heel voorzichtig! - een meter omhoog getild op deze stalen palen om zo de tunnelbouw mogelijk te maken. Hierna werd de grond onder de betonnen plaat verwijderd en de draagconstructie van de spoortunnel (in feite het dak van de tunnel) aangebracht. Op 12 december 2012 werd de molen weer neergelaten en sindsdien staat hij op het dak van de tunnel. Op YouTube staat een filmpje dat laat zien hoe dat in z'n werk ging.

F: Het Agnetapark

Het Agnetapark is een - zeer goed onderhouden en gerestaureerd - rond 1884 aangelegd fabrieksdorpje met meegebouwde mogelijkheden voor ontspanning. Het is het eerste tuindorp van Nederland; een arbeiderswijk op ideële grondslag. De jonge industrieel Jacques van Marken - oprichter van diverse Delftse fabrieken aan het eind van de negentiende eeuw, o.a. de Gistfabriek - had het beste met zijn arbeiders voor. Hij wilde niet dat ze als anonieme mensen in troosteloze kleine rijtjeshuizen gingen wonen. Van Marken gunde zijn 'fabrieksfamilie' een goede woning, uitstekende voorzieningen, in een rustgevende omgeving, op een steenworp afstand van zijn bedrijf - een verzorgingsstaat in het klein; een 'modelkolonie'. Zijn devies was: De fabriek voor allen, allen voor de fabriek.

Van Marken gaf het park de naam van zijn vrouw: Agneta Matthes. In het park zie je de borstbeelden van Jacques (sinds 1982) en Agneta (sinds 2009). De voorzieningen bestonden o.a. uit het door L.P. Zocher ontworpen park, een feesttent ('De Tent'), een kegelbaan en een speeltuin. Het toppunt van goedbedoeld paternalisme was dat het directeursechtpaar Van Marken zich zelf ook in het park vestigde, in de (in 1981 afgebroken) villa Rust Roest.

Dit is allemaal lang passé; het Agnetapark is nu een Rijksmonument, nog steeds een geliefde woonplek, maar tegenwoordig wel opengesteld voor 'iedereen'. Er zijn ideeën om in het wijkje een Van Marken-Museum te realiseren.

G: DSM Gist; de voormalige Gist- en Spiritusfabriek

In 1869 richtte de jonge industrieel Jacques van Marken de Nederlandsche Gist- en Spiritusfabriek op. Het is het eerste van een serie bedrijven die hij in Delft zou stichten. Het bedrijf vervaardigde gist voor broodbakkerijen en brandspiritus. Van Marken was in 1867 afgestudeerd als wat we tegenwoordig 'proces technoloog' zouden noemen. Vervolgens was hij naar Wenen getrokken om goede bakkersgist te leren maken. Met zijn eigen 'Koningsgist' ging hij niet alleen in Nederland scoren, maar het werd al snel ook een exportproduct. Bijna anderhalve eeuw lang was 'de Gist' niet alleen een van de grootste, maar ook het best ruikbare bedrijf van Delft!

In 1967 fuseerde 'de Gist' op tot Gist-Brocades, en in 1998 ging dat bedrijf op in de chemiereus en multinational DSM. Sindsdien is het 'DSM Gist' en verhuisde de penicillineproductie naar China en India. DSM Gist anno nu is vooral een innovatief chemisch onderzoeksbedrijf.

H: Over bruggen en 'Overbruggen'

In de nieuwe wijk Harnaschpolder is een flink aantal bruggen gebouwd en het nodige straatmeubilair geplaatst. In het kader van het project 'Overbruggen' zijn op de brugleuningen en de banken thematisch samenhangende teksten aangebracht. De teksten zijn bedacht door Margriet van Bebber van Het Schrijfbedrijf. Enkele teksten gaan over de archeologische vondsten die tijdens de aanleg van de wijk zijn opgegraven. Voor andere bruggen is gebruik gemaakt van interviews met vroegere bewoners van dit tuinbouwgebied. De teksten zijn niet alleen een verfraaiing, ze hebben ook een cultuurhistorische betekenis: ze verwijzen naar de geschiedenis van gebied en bewoners. 'Overbruggen' kreeg in 2019 van de historische vereniging Delfia Batavorum de Le Compteprijs. De prijs is voor 'een persoon of organisatie die in het voorafgaande kalenderjaar een pand of terrein in de gemeente Delft heeft verfraaid of doen verfraaien'.

I: Het Stadsarchief Delft

Net over de gemeentegrens met Delft, in Den Hoorn (gemeente Midden-Delfland) dus, zie je hier het Stadsarchief Delft; het publieke geheugen van de stad! Behalve de archieven van Delft, zijn hier ook de archieven ondergebracht van de buurgemeenten Midden-Delfland, Pijnacker-Nootdorp en Rijswijk. Op het gloednieuwe gebouw - geopend september 2017 - staat dus: 'Archief'. Het Archief bevat meer dan vijf kilometer (!) bevolkingsregisters, doop-, trouw- en begraafboeken, raadsverslagen, crimineelboeken, foto's, prenten, kaarten, tekeningen, films en video's; al bij al een indrukwekkende getuigenis van de rijke geschiedenis van Delft en haar omgeving. Via de website www.archief-delft.nl is ook steeds meer materiaal online beschikbaar - voor professionele onderzoekers, maar net zo goed voor het groeiend aantal amateur-archiefonderzoekers.

Het Delftse archief werd opgericht in 1859. Tot 2017 was het gevestigd in het wapen van Savoyen, een statig - maar veel te klein geworden - pand aan de Oude Delft. Het nieuwe gebouw is ontworpen door de architectenbureaus Office Winhov in samenwerking met Gottlieb Paludan Architects. De gevel is geïnspireerd door de abstracte reliëfs van de Delftse modernistische beeldend kunstenaar Jan Schoonhoven.

Naast de archieven van de betreffende gemeentebesturen, omvat het ook de bedrijfsarchieven van onder meer de Koninklijke Nederlandsche Gist- en Spiritusfabriek en van de Nederlandse Olie Fabriek, de fabrikant van Calvé.

J: De nieuwste uitleg: Delft-Harnaschpolder

De Harnaschpolder is de jongste uitleg van Delft. Het is een woonbuurt met 1300 woningen. Hij ligt dicht bij de uitvalswegen richting Rotterdam en Den Haag, en - zoals je als wandelaar merkt - toch niet ver van de binnenstad van Delft. Het is een rustige en waterrijke en buurt, met veel groenvoorzieningen. Op een paar plekken is ook een interessant strookje 'eigenbouw' te zien.

Om hier een nieuwe woonwijk te kunnen ontwikkelen, heeft er eerst een gemeentegrensverlegging tussen Delft en Den Hoorn moeten plaatsvinden. Tien jaar geleden was het hier nog een Hoorns tuinbouwkassengebied. Die bedrijven zijn uitgekocht en verdwenen; wel zie je in bepaalde lanen tussen de nieuwbouw nog de voormalige tuinderswoningen. Om de geschiedenis van het gebied eer te bewijzen, wordt in de straatnamen verwezen naar voormalige Hoornse tuinders: Arkesteijn, Eijgenraam, Schenkeveld, etc., en naar typische tuinbouwtermen: Eenruiter, Venlokas, etc.

K: De waterwoningen aan de Glaskloksingel

Het heeft enige voeten in de aarde gehad, maar hier aan de Glaskloksingel liggen nu zes (van elkaar verschillende) 'waterwoningen'. Laten we zeggen: een soort woonboten, maar wél modern, comfortabel en van een interessante architectuur; kortom: drijvende villa's! Je wandelt erlangs en kan zelf uitmaken wat je ervan vindt. Het basisidee van het project is in ieder geval geweest om de verstening door toenemende stedelijkheid een klein beetje in te dammen en ruimte te maken voor water(opvang) en daar gebruik van te maken.

L: Het Kristal: een Brede School

Het Kristal is een voorbeeld van een 'Brede School': één gebouw waarin verschillende vormen van onderwijs en kinderopvang samenwerken. Hier gaat het om een intensieve samenwerking tussen katholiek onderwijs, openbaar onderwijs, de kinderopvang voor voor-, tussen- en naschoolse opvang, een peuterspeelzaal, en het gemeentelijke sportbedrijf.

Het gebouw van Het Kristal is in 2011 gereed gekomen. Opmerkelijk aan het gebouw zijn de ronde vorm, de aanwezigheid van een sportzaal, en het feit dat de kinderen van buitenaf rechtstreeks hun eigen lokaal binnenkomen. Aan ieder lokaal grenst een flexruimte, die voor allerlei lesdoelen benut kan worden. Verder beschikt het gebouw over twee grote speelzalen die te schakelen zijn tot één theaterzaal.

Deze stadswandeling maakt deel uit van de serie 'Tien keer Delft; urban walking op z'n best!' van wandelauteurs Cock Hazeu en Peter Kuiper. In 2019 verscheen bij uitgeverij Gegarandeerd Onregelmatig al 'Wandelen in Delfland', met wandelingen in het ommeland van Delft. Ze hebben nog twee wandelgidsen uitgegeven bij Uitgeverij Gegarandeerd Onregelmatig: 'Wandelen in Rijnland' en 'Wandelen in Schieland en de Krimpenerwaard'.

4 **Neem een abonnement!**
Meer dan 1500 wandelkaarten

voor slechts
€ 13,50